

Nr. 90- Persillekræmmeren - 2012

”Landsbykirken, hvor Griffenfeld fandt sit sidste hvilested”

af A. J. Gejlager (1878-1955), Stensballe

Under ovennævnte overskrift skrev forfatteren A. J. Gejlager søndag den 6. november 1949 denne artikel i Horsens Folkeblad. Gejlager var lærer ved Stensballe Skole gennem 34 år, og derudover en kendt lokalhistoriker og forfatter. Han skrev bl.a. 13 egnshistoriske romaner, hvoraf flertallet foregår i Stensballe eller nærmeste omegn.

Lokalarkivet har afkortet lidt i artiklen og bragt den i nutidig retskrivning. Mere om Griffenfeld kan ses i Persillekræmmerne nr. 8, 15, 36 og 56.

Vær kirke.

Få eller ingen af egnens kirker har en mere idyllisk beliggenhed end Vær kirke. Om sommeren ligger den halvt skjult bag lunden, der klæder skrænten ned mod Vær sø. Til tider spejler kirken sig i det stille vand, der måske endnu gemmer statsminister Ove Høegh Guldbergs pragtfulde spisestel af tin, som hans sønnesøn, der var provst og sognepræst i Vær, sænkede i søen i krigen 1864 for at skjule det for tyskerne, og som man ikke senere har kunnet finde.

Kirken ligger ensomt og afsides i sognet, men det har måske sin forklaring. Dalen, hvori søen ligger, hedder Tuesdal, og man gætter vel ikke forkert i, at det kommer af Torsdal. Andre af egnens stednavne - Oens, Torsted, Tyrsted – minder om den tid, da Odin, Tor og Tyr blev dyrket på disse kanter. Det ligger nær at tænke, at der på skrænten ved søen har ligget et gudehov for Tor. Det synes også rimeligt, at man ved kristendommens indførelse har bygget en kirke på hovets plads, først en trækirke, der senere er blevet afløst af den nuværende kirkebygning.

Kirkens skib og kor er opført af tilhuggede granitsten og stammer fra det 11. eller 12. århundrede. Tårnet og våbenhuset er senere tilbygget. Først i 1700-tallet lod baron Erik Krag på Stensballegaard, kirken restaurere. Bl.a. blev tårnet forsynet med det pyntelige indadvungne pyramidetag, og der opførtes en særlig tilbygning mod nord til herreskabspulpeturet – ”palaas” – som det kaldtes. Dette blev senere i 1908 fjernet for at give plads til orglet.

Men lad os træde ind i kirken uden at ænse det gamle sagn, som siger, at yderdøren stammer fra en røverkule i ”Hjordkilde” ved Tvingstrup. Vi går ind i våbenhuset og standser ved de gravminder, der er sat ind i væggene. En velbevaret ligsten viser Folmer Rosenkrantz og hans hustru Margrethe Gyldenstjerne i hel figur, omgivet af slægtens

våbenmærker, men en indskrift forneden er fjernet, for at stenen kunne få plads. Rosenkrantz ombyggede Stensballegaard omkring 1580; han var stiftsmand i Århus Stift og lensmand på Åkær.

En anden sten minder om gartner Otto Friederichsen Winther (1740-1809), der fortsatte sin fars, Friederich Jespersen Winther's, værk som leder af sognets havebrug. De skabte sammen "Det Jyske Amagerland", der blev en betydelig indtægtskilde for de berømte "Persillekræmmere".

Selve kirkerummet er just ikke imponerende, men med sine hvidtede vægge er det hyggeligt, lyst og venligt. Skibet har fladt loft som andre romanske kirker, koret har gotiske hvælvinger, og tårnet et tøndehvælvet loft. I den nordre mur ses den tilmurede indgang, som kvinderne var henvist til at benytte i de tider, da de ikke var agtede lige med mændene. En mindelse derom holdt sig helt op til vore dage, idet kvinderne for ikke så længe siden altid sad i kirkens nordside og mændene mod syd. Da min kone engang havde sat sig ved siden af mig på mandssiden, fik hun det at høre af præstefruen, der med et overbærende smil sagde: Nå, De er kommet på forkert plads i dag. – Men eksemplet smittede hurtigt, og snart var det gamle skel udsløjet.

Udsmykningen af kirken er ikke overdådig, men der er adskilligt at lægge mærke til: Altret - med maleriet Kristus i Getsemane af F. Storch – er sammenbygget med to indelukker, der ikke, som mange tror, er gamle skriftestole, men vistnok i ældre tider har været brugt af præst og degn. Tilsammen danner det et hyggeligt og ejendommeligt hele. Prædikestolen er i renæssancestil fra 1587 og bærer Rosenkrantzernes våben. På en præstetavle finder man navnene på embedets indehavere fra reformationen til nyeste tid, hvoraf ikke mindre end seks af dem har været provster.

Blandt disse er der særlig grund til at minde Jens Schmidt (død 1801) og hans søn Henrik Christoffer Schmidt (død 1848). Jens Schmidt var – som rationalistiske præster – en ivrig landmand og havebruger, hvad en efterladt, omhyggeligt ført regnskabsbog bærer tydelige vidnesbyrd om. Han lod for egen regning præstegården udskifte fra Fællesskabet (hovbønderne), og han begyndte den plantning ved søen som hans søn senere fuldførte.

Sønnen Henrik Christoffer Schmidt var også provst og deputeret i Viborgs stænderforsamling. De gamle mindes ham som en uhyre præcis mand, hvis daglige vaner man kunne stille klokken efter. Han var tillige en myndig mand, der helst så, at kvinderne kyssede ham på hans fremrakte hånd, når de gik ud af kirken.

Det som særligt drager fremmede til Vær kirke er Griffenfjelds kapel. Det er indrettet i tårnrummet af baron Erik Krag og indeholder fire kister, i midten Griffenfjelds og hans hustru Catarine Nansens kiste, mod vest under vinduet ligger Griffenfjelds datter, der var gift med baronen, der selv ligger ved kapellets nordside. Hans træk findes gengivet på en portrætmedaljon i marmor, der hænger på væggen sammen med hans våbenmærke: Tre krager. Hans kiste bærer følgende indskrift i datidens svulstige stil: "Her hviler Baron Krag, i Danmark. Landets Ære. I Norge siden sat på Rigets høje Sæde. Siig Danmark, Norge siig, siig hver en Sandheds Ven. Hvor mange slige Mænd har I tilbage igen".

Nordmændene giver imidlertid ikke Krag den bedste omtale som vicestatholder, men hjemme i sit sogn har han i hvert fald været en driftig mand. Han ombyggede Stensballegaard og gav den det udseende, den i det væsentlige har endnu; han oprettede byens første skole og ombyggede som nævnt kirken, ligesom han betænkte den med gaver ved lykkelige familiebegivenheder. Et tidligere alterbillede, kalk, disk og en prægtig lysekrone vidner om hans omsorg for kirken. En mindre lysekrone er skænket af den tidligere graver Erik Jørgensen, Blirup for drikkepenge, han havde modtaget af besøgende gæster

Baron Krag var gift tre gange; hans første hustru ligger i Bramminge, og hans sidste Edele Krag, ligger i kirkens krypt under koret. Hendes kiste er tæt besat med forsiringer af guldbelagt messing, og skal engang have været den smukkeste i landet. Nu er den imidlertid stærkt medtaget af fugt og ælde. Desværre har den ikke kunnet få plads i det åbne kapel, hvis fire kister helt fylder rummet.

Griffenfjelds kiste med dens triste og tankevækkende indskrift er så ofte omtalt, at det her må være nok at minde om dens tilstedeværelse. Indskriften består i virkeligheden af to plader, den øverste med få data, mens den nederste plade beretter om Griffenfjelds storhed, format og bedrifter. Kun er der til at rette en misforståelse. Den ulykkelige rigets kansler nåede aldrig, som meningen var ved hans frigivelse fra fængslet, at få ophold hos sin datter og svigersøn på Stensballegaard. Efter en svær operation døde han i Tronhjem hos postmester Treschow. Hans balsamerede lig blev først bragt til København og senere til Vær.

Som alle kirker er Vær kirke ikke alene et gudshus bestemt for sit særlige formål, den er tillige en mindehal, hvis ærværdige mure og hvis udsmykning stykke for stykke taler til én om skiftende tider og vekslende forhold. Men få

steder gribes man vel så stærkt af historiens tale som foran kisten, der gemmer den store statsmand, der steg så højt, faldt så dybt og endelig fandt hvile i den lille fredelige landsbykirke.

Kapellet i Vær kirke. Peder Griffenfolds kiste står i midten, tv. hans hustru Catarine Nansen, th. svigersønnen Frederik Krag og bagest datteren Charlotte Amalie Griffenfeld.

Redaktion: FGS, POS